

УДК 377.35-057.36(477)

О.М. МУЗИЧУК, канд. юрид. наук, Харківський національний університет внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛУ ОВС

Ключові слова: професійна підготовка, персонал органів внутрішніх справ

Становлення демократичної, правової, соціальної держави, розвиток засад громадянського суспільства, інтеграція України у Європейське співтовариство, проведення адміністративної реформи передбачають підготовку висококваліфікованих фахівців для усіх сфер і напрямків державного управління, вимагають нових підходів до професійної підготовки персоналу державних органів у цілому та органів внутрішніх справ України (далі - ОВС) зокрема.

Проблемні питання професійної підготовки персоналу ОВС були предметом досліджень О. Бандурки, І. Голосніченка, М. Іншина, Я. Кондратьєва, В. Петухова, В. Плішкіна, В. Посметного, І. Совгіра, І. Шопіної, С. Ярового та інших науковців, проте ряд актуальних і практично значущих проблем у цій сфері потребують подальшої розробки. Тому метою цієї статті є уточнення сутності професійної підготовки персоналу ОВС. У зв'язку з цим, в статті планується вирішити такі завдання: сформулювати поняття професійної підготовки персоналу ОВС, визначити її мету, завдання, принципи та структурні елементи. Наукова новизна роботи визначається новим аспектом розгляду сутності професійної підготовки персоналу ОВС; визначенням її мети, завдань, принципів та з'ясуванням структурних елементів; наданими пропозиціями щодо удосконалення правових актів з досліджуваних питань.

Уточнити сутність професійної підготовки персоналу ОВС допоможе розгляд її мети, завдань та принципів. А, наприклад, якщо

звернутися до спеціалізованого відомчого нормативного акту у цій сфері – Настанови з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, то необхідно зазначити, що у ньому приведено лише перелік завдань професійної підготовки.

У тлумачних словниках *мета* визначається як “те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; заздалегідь намічене завдання” [1, с.315]. У науковій літературі під метою професійної підготовки розуміють “формування та розвиток системи професійно важливих знань, вмінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективної професійної діяльності” [2, с.148]. Як зазначає І.М. Шопіна, “мета професійної підготовки формується зовні системи освіти, обумовлена потребами суспільства та особистості та уявляє собою “замовлення” на підготовку спеціалістів. До того ж професійна підготовка повинна віддзеркалювати не лише сучасний стан науки, техніки, виробництва, суспільних відношень, але й перспективи їх розвитку. Формування мети професійної підготовки має починатися з визначення вимог практичної діяльності та трансформації їх в педагогічні цілі” [2, с.148]. Погоджуючись із нею у тому, що мета професійної підготовки обумовлена потребами суспільства та особистості та являє собою замовлення на підготовку спеціалістів, та з тим, що вона повинна віддзеркалювати не лише сучасний стан науки, техніки, виробництва, суспільних відношень, але й перспективи їх розвитку, з одного боку, з другого – не можемо погодитись із запропонованим І.М. Шопіною формулюванням мети професійної підготовки, оскільки воно дещо повторює визначення поняття самої професійної підготовки.

На думку О.П. Єгоршина, професійна підготовка здійснюється з метою одержання певної професії або спеціальності тим або іншим працівником, і обов'язково передбачає різні рівні підготовки [3, с.122].

Різне бачення мети професійної підготовки відтворено у загальнодержавних норма-

тивних актах. Так, у Концепції професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення зазначено, що основною метою професійної підготовки незайнятих громадян є сприяння їм у працевлаштуванні шляхом отримання професії (спеціальності) або удосконалення кваліфікації та підвищення за рахунок цього рівня їх конкурентоспроможності на ринку праці [4]. В Концепції оптимізації підготовки кадрів та організації надання освітніх послуг у навчальних закладах Міноборони, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями і правоохоронними органами, зазначено, що метою оптимізації існуючої системи підготовки фахівців є підвищення їх професійного рівня, раціональне використання коштів державного бюджету, що виділяються для такої підготовки, та приведення її кількісних і якісних показників у відповідність із завданнями, структурою і чисельністю Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів [5]. У Положенні про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців метою такої підготовки називається забезпечення потреб центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших органів і організацій, на які поширюється чинність Закону України “Про державну службу”, у працівниках з високим рівнем професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські функції, впроваджувати новітні соціальні технології, сприяти інноваційним процесам [6].

Аналіз вище приведених нормативних актів, в яких дається визначення чи міститься певна орієнтація для розуміння мети професійної підготовки дозволив запропонувати таку *мету професійної підготовки персоналу ОВС*: “Формування високопрофесійного кадрового корпусу органів внутрішніх справ, здатного якісно виконувати поставлені перед ними завдання, функції та обов’язки, реалізовувати надані права, забезпечення стабіль-

ності службово-трудових відносин осіб рядового і начальницького складу та оптимальної збалансованості їх чисельності, раціональне використання коштів державного бюджету, що виділяються на таку підготовку”. На нашу думку, щойно сформульована мета професійної підготовки персоналу ОВС відображає усі основні аспекти, які планується досягти у майбутньому під час її здійснення.

Загальноприйнятим є те, що мета професійної підготовки обумовлює її завдання. У тлумачних словниках завдання визначаються як “те, що необхідно виконати, здійснити тощо” [1]. В науковій літературі пропонуються різні варіанти завдань професійної підготовки. Так, Є.Ж. Жанабілов до завдань професійної підготовки працівників органів внутрішніх справ відносять наступні: навчання вмілому виконанню службових обов’язків; забезпечення повсякденної готовності до виконання оперативно-службових завдань, до дій в умовах складної оперативної обстановки; формування у рядового і начальницького складу високих моральних якостей, сумлінності, почуття особистої відповідальності за виконання службових обов’язків; удосконалення навичок керівного складу у навчанні й вихованні підлеглих щодо впровадження в практику службової діяльності досягнень науки і техніки, передових форм та методів роботи, основ наукової організації праці й управління; досягнення високого рівня технічної підготовки особового складу [7, с.40-41].

І.М. Шопіна до завдань професійної підготовки відносить: оволодіння загальними та спеціальними знаннями, вміннями та навичками; формування, розвиток та корекцію професійно важливих якостей особистості та профілактику професійних деформацій; формування та підтримання оптимальної професійної мотивації [2, с.148].

Завдання професійної підготовки визначаються і у загальнодержавних нормативних актах. Так, Концепцією оптимізації підготовки кадрів та організації надання освітніх

послуг у навчальних закладах Міноборони, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями і правоохоронними органами передбачається вирішення таких основних завдань: удосконалення відповідної нормативно-правової бази та економічних засад для повного задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань і правоохоронних органів у кваліфікованих фахівцях; включення у практику діяльності навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців, форм навчання, що забезпечуватимуть безперервну освіту; створення під час здобуття освіти умов для отримання знань, необхідних для соціальної і професійної адаптації військовослужбовців та начальницького складу органів внутрішніх справ у разі їх звільнення у запас або відставку, та можливості працевлаштування в ринкових умовах; диверсифікація програм підготовки цивільних фахівців, які можуть у разі потреби за короткий строк бути перепідготовлені у військових фахівців та фахівців для правоохоронних органів; підвищення ефективності управління підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації фахівців [5].

Як було зазначено вище, у Настанові з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України приведено перелік основних завдань професійної підготовки персоналу ОВС, якими названо: 1) оволодіння знаннями і спеціальними навичками для виконання службових обов'язків з охорони громадського порядку, боротьби зі злочинністю та інших оперативно-службових завдань; 2) підвищення професіоналізму працівників органів внутрішніх справ шляхом удосконалення спеціальних навичок; 3) зміцнення зв'язків з населенням, забезпечення працівниками міліції прав і людини в ході виконання ними службових обов'язків, підвищення рівня загальної культури рядового і начальницького складу; 4) розвинення у працівників органів внутрішніх справ особистих високоморальних якостей, патріотизму,

відповідальності, здібностей до ініціативних дій, сумлінного виконання професійного обов'язку [8].

На нашу думку, *завдання професійної підготовки персоналу ОВС* необхідно об'єднати у чотири групи: 1) загальні; 2) загально-функціональні; 3) спеціально-функціональні; 4) організаційні. Так, до *загальних завдань* професійної підготовки персоналу ОВС ми відносимо:

- удосконалення та оновлення знань, умінь та навичок з правових, економічних, політологічних, управлінських, соціально-гуманітарних та інших питань професійної діяльності персоналу ОВС;

- забезпечення повсякденної готовності до виконання оперативно-службових завдань, до дій в умовах складної оперативної обстановки;

- формування у рядового і начальницького складу високих морально-етичних якостей, сумлінності, почуття особистої відповідальності за виконання службових обов'язків.

Особливість загальних завдань професійної підготовки персоналу ОВС полягає у тому, що вони: по-перше, стосуються усіх без винятку осіб рядового і начальницького складу ОВС; по-друге, пов'язані із формуванням в осіб рядового і начальницького складу ОВС загальних знань, умінь та навичок з правових, економічних, політологічних, управлінських, соціально-гуманітарних, морально-етичних та інших опосередковано пов'язаних із професією працівника ОВС питань.

До *загально-функціональних завдань* професійної підготовки персоналу ОВС пропонуємо віднести оволодіння спеціальними знаннями, уміннями і навичками щодо: забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їх прав і свобод, законних інтересів, сприяння їх реалізації; попередження правопорушень та їх припинення; охорони і забезпечення громадського порядку; виявлення і розкриття правопорушень, розшук осіб, які їх вчинили; участь у поданні соціальної та правової допомоги фізичним та юридичним

особам, сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Особливість цієї групи завдань професійної підготовки персоналу ОВС полягає у тому, що вони: по-перше, як і завдання першої групи стосуються усіх без винятку осіб рядового і начальницького складу ОВС; по-друге, пов'язані із основними завданнями працівників ОВС.

Особливість *спеціально-функціональних* завдань професійної підготовки полягає у тому, що особи рядового і начальницького складу ОВС удосконалюють чи здобувають знання, уміння та навички відповідно до вимог професійно-кваліфікаційних характеристик певних категорій посад. Наприклад, завданням спеціально-функціональної підготовки слідчих ОВС є: оволодіння загальними та спеціальними знаннями, вміннями та навичками із: якісного, повного, об'єктивного, всебічного розслідування кримінальних справ про злочини; забезпечення встановленого порядку провадження кримінальних справ; організації розслідування кримінальних справ; своєчасного розгляду заяв і повідомлень, матеріалів про злочини; дотримання обліково-реєстраційної дисципліни слідчими при розслідуванні злочинів; організації взаємодії слідчих з органами, що здійснюють оперативно-розшукову і експертну діяльність, дізнання; координації діяльності з органами, що здійснюють прокурорський нагляд та судовий контроль за розслідуванням у кримінальних справах; розповсюдження і впровадження передових методів розслідування і використання технічних засобів при розкритті та розслідуванні злочинів.

До *організаційних* завдань професійної підготовки персоналу ОВС ми відносимо такі:

- реалізацію єдиної кадрової політики Міністерства внутрішніх справ України;
- розвиток нормативно-правової бази у сфері професійної підготовки;

- забезпечення управління та координації системою професійної підготовки, належного контролю за її проведенням;

- здійснення підготовки відповідно до державних освітніх стандартів, професійно-кваліфікаційних характеристик та потреб ОВС;

- створення належної навчально-матеріальної бази для професійної підготовки;

- забезпечення тісної взаємодії між практичними органами та навчальними закладами (центрами), які здійснюють професійну підготовку;

- підготовку типових навчальних планів, програм, підручників, навчальних і методичних посібників, дидактичних матеріалів для навчання у системі професійної підготовки;

- забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій працівників органів внутрішніх справ під час професійної підготовки;

- інтенсифікацію міжнародного співробітництва у сфері професійної підготовки з метою обміну досвідом роботи.

Вище приведені групи завдань професійної підготовки персоналу ОВС, крім організаційних, які є так би мовити універсальними, повинні братися за основу під час: утворення відповідних груп професійної підготовки; підбору необхідних спеціалістів, які будуть проводити таку підготовку; створення відповідних планів (програм), методичних матеріалів для професійної підготовки тощо.

Важливим для з'ясування сутності професійної підготовки персоналу ОВС є визначення *принципів*, на яких вона повинна базуватися. На жаль, у Настанові з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України такі принципи не сформульовані. У деяких загальнодержавних нормативних актах, які регулюють різні напрямки (види, форми) професійної підготовки, такі принципи визначаються. Так, в Концепції професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення за основу його професійної підготовки взято

такі принципи як: добровільність професійного навчання; відповідність професійного навчання незайнятого населення державним вимогам; зв'язок професійного навчання з процесами ринкових перетворень, розвитком різних форм власності і господарювання, реструктуризацією економіки та зайнятості населення; орієнтація незайнятого населення на перспективні сфери трудової діяльності згідно з попитом на ринку праці; диференційований підхід до різних соціальних груп незайнятого населення; впровадження модульної системи професійного навчання з використанням індивідуального підходу до кожної особи; децентралізація управління професійною освітою незайнятих громадян; взаємозв'язок професійного навчання незайнятого населення із загальною системою безперервної професійної освіти [4].

На нашу думку, система професійної підготовки персоналу ОВС повинна базуватися на *принципах*:

- безперервності професійної підготовки, тобто навчання під час усієї професійної діяльності;

- обов'язковості професійної підготовки, тобто передбачення підвищення професійних знань, умінь та навичок одним із обов'язків персоналу ОВС;

- наукової обґрунтованості потреби органів та підрозділів внутрішніх справ у працівниках тієї чи іншої кваліфікації, тобто проведення попередньої наукової експертизи плінності кадрів за певними категоріями посад, визначення навантаження та штатної чисельності за окремими професіями в ОВС тощо, аналіз потреб практики у фахівців певних спеціальностей та освітньо-кваліфікаційних рівнів;

- комплексності та системності професійної підготовки, тобто під час її організації повинні використовуватися оптимальні види, форми та методи професійного навчання;

- диференціації підготовки залежно до наявних знань, умінь та навичок, тобто формування груп для навчання у системі професійної підготовки залежно від наявності базових

знань;

- правового і соціального захисту осіб рядового та начальницького складу ОВС під час професійної підготовки, тобто поширення на них усіх гарантій, забезпечення необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами.

Щодо структурних елементів професійної підготовки персоналу ОВС, тобто її окремих видів, які у комплексі утворюють систему професійної підготовки персоналу ОВС, то відповідно до п.1.4 Настанови з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, система професійної підготовки включає: 1) початкову підготовку; 2) післядипломну освіту; 3) службову підготовку; 4) самостійну підготовку [8].

На нашу думку, щойно приведений пункт Настанови необхідно доповнити й такими видами професійної підготовки персоналу ОВС як: 1) навчання у вищих навчальних закладах системи МВС України, які несуть основне навантаження щодо професійної підготовки персоналу ОВС; 2) стажування та практика.

Підводячи підсумок розгляду мети, завдань, принципів і видів професійної підготовки персоналу ОВС, пропонуємо під такою розуміти нормативно врегульований, організований, безперервний і цілеспрямований процес оволодіння спеціальними знаннями, уміннями і навичками, необхідними для успішного виконання покладених на осіб рядового та начальницького складу оперативно-службових завдань, функцій та обов'язків, а також реалізації наданих їм прав.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тлумачний словник української мови /Уклад.: Ковальова Т.В., Коврига Л.П. – Харків: Синтекст, 2005. –672 с.

2. Шопіна І.М. Правові та організаційні засади підвищення ефективності професійної діяльності слідчих органів внутрішніх справ

України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. – Харків, 2004. –192 с.

3. Егоршин А.П. Управление персоналом. –Н. Новгород: НИМБ, 1999. -624с.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Концепцію професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації незайнятого населення» від 1.02.1996 р., № 150. // Урядовий кур'єр. –06.02.1996.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції оптимізації підготовки кадрів та організації надання освітніх послуг у навчальних закладах Міноборони, інших центральних органів виконавчої влади, що здійснюють керівництво військовими формуваннями і правоохоронними органами» від 17.07.2003 р., № 436. // Урядовий кур'єр. –26.07.2003.

6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про систему підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і Положення про єдиний порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації керівників державних підприємств, установ і організацій» від 8.02.1997 р., № 167. // Урядовий кур'єр. –17.02.1997.

7. Жанабилов Е.Ж. Правовое регулирование труда лиц рядового и начальствующего состава ОВД. –Караганда, 1976. –126 с.

8. Наказ МВС України «Про затвердження Настанови з організації професійної підготовки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України» від 11.07.2006 р., № 693 (нова редакція).

Музичук О.М. Сутність професійної підготовки персоналу ОВС // Форум права. -2007. -№ 1. –С.125-130 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-1/07motpro.pdf>

З'ясовується сутність професійної підготовки персоналу ОВС, визначається її мета, завдання, принципи; аналізуються структурні елементи, надаються пропозиції щодо удосконалення нормативно-правових актів з досліджуваних питань.

Музычук А.Н. Сущность профессиональной подготовки персонала ОВД

Выясняется сущность профессиональной подготовки персонала ОВД, определяется ее цель, задачи, принципы; анализируются структурные элементы, даются предложения по усовершенствованию нормативно-правовых актов по исследуемым вопросам.

Muzychuk A.N. Essence of vocational training of personnel law-enforcement bodies

Essence of vocational training of personnel for law-enforcement bodies is found out, its purpose, tasks, principles is defined; structural elements are analyzed, offers on improvement of normative-legal acts on researched questions are given.